

บทที่ 1

แนวคิดทั่วไปเกี่ยวกับจริยธรรมสื่อสารมวลชน

สื่อมวลชนในปัจจุบันมีอิทธิพลต่อชีวิตประจำวันเป็นอย่างมาก ทั้งนี้เนื่องมาจากความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีการสื่อสารโทรคมนาคม การสื่อสารติดต่อของประชากรโลกทำได้อย่างรวดเร็ว เที่ยงตรงและแม่นยำ จากการที่เปรียบเทียบว่าสื่อมวลชนเป็นฐานันดร 4 ถือว่าเป็นอีกชนชั้นหนึ่งที่มีความสำคัญเป็นอย่างมากในสังคม จากคำกล่าวของนายโทมัส แอล ฟรีดแมน (Thomas L. Friedman) ในหนังสือ The World is Flat (ใครว่าโลกกลม) : 2506 สรุปได้ว่า การแบนราบตามความหมายของฟรีดแมนไม่ใช่ลักษณะทางภูมิศาสตร์แต่เป็นการแบนราบลงอย่างรวดเร็วและรุนแรงของสนามแข่งขันทุกแห่งบนโลก อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เทคโนโลยี และแนวทางในการดำเนินธุรกิจ ผลที่ตามมาก็คือ ทุกคน ทุกบริษัทและทุกประเทศมีความเท่าเทียมกัน สามารถฉกฉวยโอกาสรวมถึงใช้ทรัพยากรและแหล่งความรู้ทุกรูปแบบจากทุกแห่งบนโลกใบนี้ กำแพงและอุปสรรคที่เคยขวางกั้นความร่วมมือและการแข่งขันระหว่างกันค่อยๆ พังทลายลงจนพวกเราสามารถร่วมมือหรือแข่งขันกันได้ง่ายดายอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน

จากการที่มีแนวความคิดเปลี่ยนไปจากโลกกลมเป็นโลกแบนสาเหตุใหญ่เนื่องมาจากความเจริญทางด้านเทคโนโลยีการสื่อสารโทรคมนาคม การติดต่อสื่อสารทำได้สะดวกรวดเร็วคนทั่วโลกสามารถเห็นเหตุการณ์ต่างๆ ได้อย่างพร้อมกันในเวลาเดียวกัน เช่น การถ่ายทอดสดทางสถานีโทรทัศน์ผ่านดาวเทียม การใช้อินเทอร์เน็ตความเร็วสูงในการติดต่อสื่อสาร การโฟนอิน เป็นต้น สื่อมวลชนได้นำเอาเทคโนโลยีการสื่อสารโทรคมนาคมมาใช้งานอย่างแพร่หลายเพื่อให้เกิดความได้เปรียบและเอาชนะคู่แข่งได้

เมื่อมีการแข่งขันกันอย่างรุนแรงในบางครั้งทำให้เกิดความผิดพลาด และมีการแข่งขันทางด้านธุรกิจการสื่อสารเพื่อให้ได้ผลกำไรตามมา ดังนั้น ในแต่ละประเทศพยายามที่จะให้สื่อมวลชนมีอิสระในการทำงานแต่ต้องให้อยู่ในกรอบและความถูกต้องเพื่อประโยชน์ของประชาชนและประเทศชาติ สื่อมวลชนถือว่าเป็นองค์กรอิสระตามแนวความคิดของสังคมนประชาธิปไตย ถึงแม้ว่ารัฐบาลของประเทศพยายามที่จะควบคุมโดยการออกกฎหมาย

และข้อบังคับต่างๆ มาควบคุมแต่ก็ทำได้ไม่มากนัก องค์กรอิสระทางสื่อมวลชนพยายามที่จะปกครองตนเองมีการตั้งสถาบันต่างๆ เพื่อที่จะควบคุมดูแลสื่อมวลชนในแต่ละสาขาอาชีพ เพื่อให้สื่อมวลชนปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างเที่ยงธรรม ถูกต้อง มีอิสระ ไม่ไปข่มเหงรังแกประชาชน และไม่รับอามิสสินจ้าง องค์กรอิสระทางสื่อมวลชนที่ตั้งขึ้นมาได้มีการกำหนดจรรยาบรรณในแต่ละสาขาอาชีพเพื่อเป็นการควบคุมกันเอง เช่น สภาการหนังสือพิมพ์ สมาคมนักจัดรายการวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ สมาคมภาพยนตร์แห่งประเทศไทย สมาคมนักโฆษณาธุรกิจ เป็นต้น

ความหมายของจริยธรรม

คำว่า "จริยธรรม" มีผู้ให้คำนิยามและความหมายไว้หลากหลาย สามารถกล่าวได้โดยสังเขป ดังต่อไปนี้

จริยธรรมตามพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ให้ความหมายว่า "ธรรมที่เป็นข้อประพฤติ ปฏิบัติ ศิลธรรม กฎศีลธรรม"

พระราชชัยกวี (ภิกขุพุทธทาส อินทปัญโญ) กล่าวว่า "จริยธรรม" หมายถึง เป็นสิ่งที่พึงประพฤติ จะต้องประพฤติ ส่วนศีลธรรมนั้นหมายถึง สิ่งที่กำลังประพฤติอยู่ หรือประพฤติแล้ว จริยธรรม หรือ ethics อยู่ในรูปของปรัชญา คือ สิ่งที่ต้องคิดถึงต่อนึก ส่วนเรื่องศีลธรรมหรือ morality นี้ต้องทำอยู่จริงๆ เพราะเป็นปัญหาเฉพาะหน้า

พระราชวรมุณี (ประยูรช ปยุตโต) ได้อธิบายความหมายของคำว่า "จริยธรรม" ไว้ว่า จริยธรรม มาจากคำว่าพรหมจรรย์ ซึ่งในพุทธศาสนาหมายถึง มรรค คือ วิธีการปฏิบัติสายกลาง ประกอบด้วยองค์ประกอบ 8 ประการ บางครั้งก็เรียกว่า "ไตรสิกขา" คือ การศึกษา 3 ประการ อันได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา ดังนั้น จริยธรรม หรือพรหมจรรย์ มรรค และไตรสิกขา ทั้งหมดนี้เป็นทางปฏิบัติเพื่อนำมนุษย์ไปสู่จุดหมายในชีวิต

ระวี ภาวิไล ให้ความหมายว่า ชีวิต คือ การมีคนและมีโลกที่สัมพันธ์กัน "จริยธรรม" จึงเป็นหลักกำหนดว่า ตนมุ่งอะไรในโลก และพึงปฏิบัติอย่างไร จึงแบ่งจริยธรรมออกเป็น 3 ข้อ คือ

- 1) รู้จักโลก รู้จักตน
- 2) รู้จักทุกข์ รู้จักชีวิต
- 3) รู้จักทุกข์ในชีวิต

วิทย์ วิศทเวทย์ อธิบายว่า “จริยธรรม” คือ ความประพฤติตามค่านิยมที่พึงประสงค์ โดยใช้วิชาจริยศาสตร์ศึกษาพฤติกรรมด้านคุณค่า สามารถวิเคราะห์ค่านิยมที่เป็นคู่กัน (dichotomy) สามารถแยกแยะได้ว่าสิ่งใดดี ควรกระทำ และสิ่งใดควรละเว้น

สาโรช บัวศรี กล่าวว่า “จริยธรรม” คือ หลักความประพฤติที่อบรมกิริยา และปลูกฝังลักษณะนิสัยให้อยู่ในครรลองของคุณธรรมหรือศีลธรรม

สุลักษณ์ ศิวรักษ์ มีความเห็นว่า “จริยธรรม” คือสิ่งที่คนในสังคมเกิดความเชื่อถือ ซึ่งมีตัวตนมาจาก ปรมาตมส์จะ ในลัทธิศาสนาอื่นๆ ถ้าเข้าใจปรมาตมส์จะชัดเจน และประพฤติตามนั้น จริยธรรมในสังคมย่อมเป็นผลพลอยได้ ให้บังเกิดความยุติธรรมความเมตตาปราณี และความเป็นอิสระแก่กัน แต่ความลำบากอยู่ตรงที่เมื่อยังเข้าไม่ถึงตัว ปรมาตมส์จะ การตีความในเรื่องปรมาตมส์ให้ชัดเจนเป็นไปได้ยาก แม้เข้าใจชัดก็นำมาปฏิบัติให้เต็มภาคภูมิได้ยาก

จรัส ดวงธิดา กล่าวว่า “จริยธรรม” มีความหมายตามหลักพระพุทธศาสนาว่า เส้นบรรทัด และเครื่องล้อมเกล้าให้มนุษย์เคลื่อนไหว ประพฤติปฏิบัติทางกาย วาจา และใจอย่างมีกติกา

สุภา ศิริมานนท์ ได้ให้ความหมายไว้ว่า “จริยธรรม” คือ ธรรมจริยา ซึ่งหมายถึง คำสอนเกี่ยวกับความประพฤติ และใช้คำว่า “จริยธรรมของหนังสือพิมพ์” แทนคำว่า “จรรยาบรรณของหนังสือพิมพ์” ในหนังสือ กล่าวถึงหลักความประพฤติของนักหนังสือพิมพ์

ก่อ สวัสดิพานิชย์ สรุป “จริยธรรม” ว่า คือประมวลความประพฤติและความนึกคิด ในสิ่งดีงามและเหมาะสม จริยธรรมในสมัยก่อนและสมัยปัจจุบัน ในชนบทและในเมืองก็มี ทั้งที่ดีและเลวเหมือนกัน

Philip Seib and Kathy Fitzpatrick (1997: Harcourt Brace & Company College Publishers, Fort Worth, TX 76102, USA. (P3) กล่าวว่า จริยธรรม หมายถึงพฤติกรรมของมนุษย์ที่มีคุณธรรมและมีคุณค่าทางสังคมอันเป็นที่ยอมรับของสังคม คำว่าจริยธรรมกับ คำว่าคุณธรรมมักจะมีผู้ให้ความหมายสับสนเพราะว่ามีความหมายใกล้เคียงกัน ในขณะที่ คุณธรรมจะหมายถึงพฤติกรรมที่สังคมยอมรับส่วนคำว่าจริยธรรมเกี่ยวข้องกับบรรทัดฐานของสังคมที่สามารถตัดสินได้ว่าอะไรผิดอะไรถูก ดีหรือเลว

ผศ.นรินทร์ นำเจริญ ได้ให้ความหมายว่า จริยธรรม คือ ความประพฤติที่ดีงาม จริยธรรมจะไม่มองที่ผลการกระทำเท่านั้น การกระทำบางอย่างแม้จะมีผลดี แต่ถ้าเจตนาไม่

สุจริต ก็ไม่ถือว่าเป็นจริยธรรมที่นำยกย่อง และถ้าการกระทำบางอย่างแม้จะมีผลไม่ดี แต่กระทำด้วยเจตนาที่สุจริต ก็ยังคงถือว่าเป็นการกระทำอย่างมีจริยธรรม

จากแนวคิดของผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้ให้คำนิยามไว้หลากหลาย สรุปได้ว่า “จริยธรรม” คือ พฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมยึดถือปฏิบัติและยอมรับ เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขในสังคม

ความหมายของจรรยาบรรณ

จริยธรรมตามพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ให้ความหมายว่า “ประมวลความประพฤติที่ผู้ประกอบอาชีพการงานแต่ละอย่างกำหนด เพื่อรักษาและส่งเสริมเกียรติคุณชื่อเสียงและฐานะของสมาชิก อาจเขียนเป็นลายลักษณ์อักษรหรือไม่ก็ได้”

จรรยาบรรณ คือ หลักจริยธรรมซึ่งได้ตราขึ้นไว้เป็นลายลักษณ์อักษรโดยกลุ่มบุคคล เพื่อให้เป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติที่พึงงาม และให้ความรับผิดชอบต่อวิชาชีพของตน

Ernest Hemingway (อ้างใน James A. Jaksas and Michael S. Pritchard : 1994) กล่าวว่า คุณธรรม หมายถึง การกระทำสิ่งใดๆ เมื่อกระทำไปแล้วเกิดความรู้สึกที่ดี ไร้คุณธรรมหมายถึง การกระทำสิ่งใดๆ เมื่อกระทำไปแล้วเกิดความรู้สึกไม่ดี โดยวัดจากมาตรฐานของสังคม

ความหมายของจริยธรรมและจรรยาบรรณสำหรับสื่อสารมวลชน

จริยธรรมของสื่อมวลชน ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน หมายถึง ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติของสื่อมวลชน

จริยธรรมสำหรับสื่อสารมวลชน คือ หลักประพฤติปฏิบัติสำหรับนักสื่อสารมวลชนหรือธรรมะที่บุคคลควรประพฤติปฏิบัติ จริยธรรมจึงเป็นคุณธรรมของผู้ประกอบอาชีพด้านสื่อสารมวลชน

จรรยาบรรณสำหรับสื่อสารมวลชน คือ หลักจริยธรรมซึ่งได้ตราขึ้นไว้เป็นลายลักษณ์อักษรโดยกลุ่มบุคคลที่ประกอบอาชีพสื่อสารมวลชน เพื่อให้เป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติที่พึงงาม และให้ความรับผิดชอบต่อวิชาชีพของตน

หลักจริยธรรมที่ได้ตราขึ้นไว้ไม่ใช่กฎหมาย ความประพฤติบางอย่างไม่ผิดกฎหมาย แต่ผิดจริยธรรม หรือไร้จรรยาบรรณ จรรยาบรรณจะให้หลักเกณฑ์ซึ่งชี้แนะให้ผู้ประกอบ

อาชีพสื่อสารมวลชนสามารถตัดสินใจได้ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรม เพื่อนำไปเป็นแนวทางในการตัดสินใจว่า การกระทำใดนั้นผิดหรือถูก ดีหรือเลว มีความรับผิดชอบหรือไม่มีความรับผิดชอบ

จรรยาบรรณ หรือ จริยธรรม จึงเป็นเรื่องของความสมัครใจในการที่จะปฏิบัติตามหรือไม่ปฏิบัติตามจรรยาบรรณ การมีจริยธรรมหรือไม่ จะก่อให้เกิดผลแก่ตัวสื่อมวลชนเอง ผู้ใดปฏิบัติตามจรรยาบรรณจะได้รับความเชื่อถือ เลื่อมใส และยกย่อง

จรรยาบรรณของสื่อมวลชน มีเจตนารมณ์เพื่อควบคุมให้สื่อมวลชนทำงานอย่างเที่ยงตรงต่อข้อเท็จจริง ซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ และยึดถือประโยชน์ของสาธารณชนเป็นใหญ่ ดังจะเห็นได้จากข้อกำหนดแห่งจรรยาบรรณของสื่อมวลชนประเภทต่างๆ ที่ตราไว้อย่างละเอียด ซึ่งหากสื่อมวลชนสามารถรักษาจริยธรรมของตนคือการปฏิบัติตามหลักแห่งจรรยาบรรณได้อย่างเต็มที่แล้ว

จากข้อเขียนของ Takoyaki โพสต์ใน <http://www.Fukduk.tv> เมื่อวันที่ 4 ตุลาคม 2552 ได้ประมวลจรรยาบรรณสำหรับสื่อสารมวลชนที่น่าจะเป็นหลักสากล ซึ่งประมวลมาจากหนังสือ The Complete Reporter ของ Kelly Leiter, Julian Harriss, Stanley Johnson มีจำนวน 23 ข้อ ดังนี้

1. ต้องกระตุ้นตนให้อยู่ในขอบเขตของความเหมาะสม มีกิริยาดี (The bounds of decency)
2. ไม่สร้างข่าวขึ้นเอง (Do not attempt to make news)
3. ต้องเสนอข้อเท็จจริงทั้งหมดแก่ผู้รับสาร (The Truth and the whole truth)
4. ไม่ก้าวล่วงสิทธิส่วนตัวของบุคคลอื่น (Do not to invade the private rights)
5. ไม่บังคับบุคคลให้พูด (Do not to force individuals to speak)
6. ซื่อสัตย์ต่อบุคคลที่ต่อสู้เพื่อสังคม (Play fair with a person against whom derogatory charges)
7. ซื่อสัตย์ต่อบุคคลที่นำมากล่าวถึงในคอลัมน์ (Play fair with persons quoted in its columns)
8. รักษาไว้ซึ่งความลับของแหล่งข่าว (Keep the confidence of its news sources)
9. ไม่ปิดบังอำพรางข่าวที่น่าเสนอ (Do not suppress news)

10. ไม่ควรขายข่าว ขายคอลัมน์เพื่อเงิน หรือความพอใจส่วนตัว (Do not "sell" its news columns for money or courtesies)
11. ละเว้นจากการเข้าร่วมพรรคการเมือง (Refrain from allowing party politics)
12. ต้องบริการคนส่วนรวม มิใช่บริการคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง (Serve the whole society, not just one "class")
13. ช่วยต่อสู้และปราบปรามอาชญากร (Fight and discourage crime)
14. ต้องเคารพ และช่วยผดุงกฎหมายบ้านเมือง (Must respect and aid the law and the courts)
15. สร้างความสัมพันธ์อันดีแก่ชุมชน (Seek to build its community)
16. ไม่ทำลายความสัมพันธ์ระหว่างญาติและเพื่อนของผู้อื่น (Not injure the relatives and friends)
17. คำหนึ่งว่า..การหย่าร้าง การฆ่าตัวตาย เป็นปัญหาสังคมไม่ควรเสนอข่าวไปในเชิงไม่สุภาพ (To recognize divorce, suicide as an unfortunate social problem)
18. อย่ากล่าวโจมตีคู่แข่ง (Do not attack on competitive)
19. อย่าหัวเราะเยาะความวิกลจริต จิตทรมาน หรือ พลาดโอกาสของบุคคล (Do not ridicule the insane or the feeble-minded or misfortunes)
20. เคารพนับถือวัด โบสถ์ เชื้อชาติ และเผ่าพันธุ์ของบุคคล (Respect churches, nationalities and races)
21. หน้ากีฬาควรเขียนถึงทุกๆ คน (Sports page is written for everybody)
22. แก้ไขข้อผิดพลาดที่พบในทันที (Be prompt in correcting errors)
23. จำไว้ว่าข่าวที่น่าเสนอนั้น มีเยาวชนชายหญิงอ่านด้วย (Remember that the news is read by young boys and girls)

นอกจากนี้ สภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติได้ให้คำจำกัดความเกี่ยวกับจริยธรรมของสื่อมวลชนหรือของนักสื่อสารมวลชน หมายถึง ความประพฤติที่ควร ความถูกต้องที่มีกฎเกณฑ์ของสื่อมวลชนตามแต่ประเภทของงานซึ่งต่างฝ่ายต่างมีจริยธรรมของตนเอง เช่น หนังสือพิมพ์ก็มีสภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติทำหน้าที่ดูแลสมาชิกให้ปฏิบัติตามข้อบังคับว่าด้วยจริยธรรมแห่งวิชาชีพ สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทยก็มีจริยธรรมวิชาชีพของสมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย เป็นต้น (แหล่งที่มา เว็บไซต์ของสภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติ และสมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย)

โดยสรุปแล้ว นักสื่อสารมวลชนที่มีความรับผิดชอบจะต้องปฏิบัติหน้าที่อย่างมีจริยธรรมตามจรรยาบรรณของวิชาชีพสื่อสารมวลชนนั้น

ความสำคัญของจริยธรรมต่อสื่อมวลชน

ในฐานะที่สื่อมวลชนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม จริยธรรมจึงมีความสำคัญต่อสื่อมวลชนเป็นอย่างมาก ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

1. จริยธรรมเป็นหลักประกันความประพฤติของสื่อมวลชน ให้มีความรับผิดชอบต่อสังคมและตนเอง
2. จริยธรรมเป็นเกราะป้องกันเสรีภาพของสื่อมวลชน ถ้าสื่อมวลชนปฏิบัติหน้าที่ด้วยความถูกต้อง ยุติธรรม และมีจริยธรรมแล้วจะไม่มีผู้ใดกล้ำกลายกดขี่ บังคับและควบคุมสื่อมวลชน โดยการอ้างถึงความไม่รับผิดชอบต่อสื่อมวลชนได้
3. จริยธรรมเป็นหลักประกันให้ประชาชนเกิดความมั่นใจ ในความประพฤติของสื่อมวลชน ซึ่งความมั่นใจของประชาชนที่มีต่อวิชาชีพใดวิชาชีพหนึ่ง ย่อมขึ้นอยู่กับการมีจรรยาบรรณควบคุมความประพฤติของผู้ประกอบวิชาชีพนั้นๆ
4. การมีสื่อมวลชนที่มีจริยธรรมและปฏิบัติหน้าที่ด้วยความรับผิดชอบต่อจรรยาบรรณ นั้นเป็นประโยชน์ต่อประชาชนและสังคมอย่างมาก เพราะประชาชนได้อาศัยสื่อมวลชนในเรื่องสิทธิการรับรู้และสิทธิที่จะได้รับข่าวสาร
5. จริยธรรมเป็นปัจจัยพื้นฐานสำหรับการพัฒนา และความเจริญก้าวหน้าของวิชาชีพสื่อสารมวลชน ถ้าผู้ประกอบวิชาชีพสื่อสารมวลชนมีจริยธรรม จะทำให้วิชาชีพสื่อสารมวลชนสามารถพัฒนาและมีความเจริญก้าวหน้าต่อไป

สื่อมวลชนกับความรับผิดชอบต่อสังคม

ความรับผิดชอบต่อสังคม หมายถึง สภาพหรือลักษณะนิสัยที่ยอมรับในผลที่ดีหรือไม่ดี ในกิจกรรมที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลได้กระทำ กำลังกระทำหรือจะกระทำ ในทางกฎหมายจะใช้คำว่า “รับผิด” ซึ่งหมายถึงการที่จะต้องรับโทษหรือรับใช้ค่าสินไหมทดแทน แต่ในทางจริยธรรม ความรับผิดชอบต่อสังคม คือความสำนึกทางจิตใจของผู้ประกอบอาชีพ หรือผู้กระทำการใดๆ ที่ส่งผลกระทบต่อผู้อื่น

สังคม หมายถึง การเข้าร่วมกันของบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป กลุ่มบุคคลดังกล่าว มีการสื่อสารซึ่งกันและกันทั้งทางตรงและทางอ้อม เพื่อสร้างหรือรักษาไว้ซึ่งผลประโยชน์ร่วมกันทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม

ความรับผิดชอบต่อสังคม จึงหมายถึง สภาพของการยอมรับในผลที่ดีหรือไม่ดี ในกิจกรรมที่บุคคลได้กระทำ กำลังกระทำ หรือจะกระทำจนส่งผลกระทบต่อสังคมของบุคคลนั้นๆ

ประเภทของความรับผิดชอบ

ความรับผิดชอบโดยทั่วไป สามารถแบ่งออกได้ 4 ประเภท คือ

1. ความรับผิดชอบทางกฎหมาย (legal responsibility) บุคคลจะต้องรับผิดชอบต่อ การกระทำของตน ในกรณีที่มีการกระทำนั้นส่งผลเสียหายต่อบุคคลอื่น

2. ความรับผิดชอบทางศีลธรรม (moral responsibility) บุคคลจะต้องรับผิดชอบต่อ การกระทำของตนทางด้านจิตสำนึก หรือทางด้านจิตใจ ซึ่งมีการแสดงความรับผิดชอบทางศีลธรรมปรากฏให้เห็นอยู่เสมอ เช่น เมื่อเกิดภัยพิบัติเกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็กรณีไฟไหม้ อุทกภัย จะมีบุคคลหรือสมาคมต่างๆ อาสาสมัครเข้าช่วยเหลือเกื้อกูลผู้เดือดร้อน

3. ความรับผิดชอบทางการเมือง (political responsibility) ผู้มีอำนาจควรใช้อำนาจหน้าที่ทางการเมืองให้อยู่ในทำนองครองธรรม เป็นการส่งเสริมผลประโยชน์ให้แก่ประเทศชาติและประชาชน

4. ความรับผิดชอบทางสังคม (social responsibility) เป็นความรับผิดชอบที่เกิดขึ้นตามหลักเหตุผลที่ว่าบุคคลและกลุ่มบุคคล จะต้องมีความรับผิดชอบต่อ การกระทำใดๆ ที่ส่งผลกระทบต่อสังคม

ลักษณะความรับผิดชอบของสื่อมวลชน

สื่อมวลชนในระบอบประชาธิปไตย ควรจะปฏิบัติหน้าที่อย่างไรจึงจะถือว่ามีความรับผิดชอบต่อสังคม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. สื่อมวลชนต้องมีความเป็นอิสระ (freedom) ซึ่งถือเป็นหัวใจของสังคมประชาธิปไตย สื่อมวลชนจึงต้องมีอิสระในการที่จะรู้ (freedom to know) อิสระที่จะบอก (freedom to tell) และอิสระในการที่จะค้นหาความจริง สื่อมวลชนที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม จึงต้องปกป้องความเป็นอิสระของตนจากการแทรกแซงของอำนาจต่างๆ ดังนี้

1.1 ความเป็นอิสระจากการควบคุมของรัฐบาล (government controls) รัฐบาลมักจะเข้ามาแทรกแซงการดำเนินงานของสื่อมวลชน โดยใช้มาตรการควบคุมต่างๆ เพื่อผลประโยชน์ของประชาชนและประเทศชาติ มาตรการอันหนึ่งก็คือ กฎหมาย เช่น กฎหมายลิขสิทธิ์ กฎหมายคุ้มครองบุคคลและกลุ่มบุคคลต่อการหมิ่นประมาท การตรวจสอบ (censor) และการออกใบอนุญาต ฯลฯ การเข้ามาควบคุมของรัฐบาลนั้นจะต้องกระทำในกรณีที่เป็นและเมื่อเป็นอันตรายต่อส่วนรวมเท่านั้น

1.2 ความเป็นอิสระจากธุรกิจขนาดใหญ่ (big business) การดำเนินงานด้านสื่อสารมวลชนส่วนใหญ่นั้นเป็นธุรกิจที่มีขนาดใหญ่ จะต้องมีความเกี่ยวข้องกับนักธุรกิจในรูปแบบของผู้ถือหุ้น ผู้ให้การสนับสนุนด้านการเงิน หรือผู้ให้โฆษณารายใหญ่ สิ่งต่างๆ เหล่านี้ มักจะมีอิทธิพลเหนือกิจการสื่อสารมวลชนอยู่เสมอ การที่ธุรกิจขนาดใหญ่เข้ามาเกี่ยวข้องกับธุรกิจสื่อสารมวลชน อาจทำให้เกิดคำถามได้ว่า สื่อมวลชนจะสามารถปฏิบัติหน้าที่เพื่อสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพเพียงใด จึงเป็นความรับผิดชอบของสื่อมวลชนที่จะต้องปฏิบัติหน้าที่ โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ของประชาชนและสังคม มากกว่าที่จะคำนึงถึงผลประโยชน์ของเจ้าของธุรกิจ หรือนายทุน

1.3 ความเป็นอิสระจากรางวัลหรือสิ่งตอบแทน (favors) เป็นธรรมเนียมปฏิบัติที่หน่วยงานซึ่งต้องพึ่งพาอาศัยสื่อมวลชนในการเสนอข่าวสาร มักจะมีรางวัล หรือของขวัญให้กับสื่อมวลชนในโอกาสต่างๆ เช่น วันขึ้นปีใหม่ และเทศกาลต่างๆ เป็นต้น สื่อมวลชนจะต้องพิจารณาว่ารางวัลขนาดไหนที่ควรจะได้รับ หรือไม่ควรรับ จึงขึ้นอยู่กับวิจารณ์ญาณของสื่อมวลชนที่จะพิจารณาว่าจะปฏิบัติหน้าที่ของตนอย่างมีอิสระ เทียบตรง และยุติธรรมได้อย่างไร

2. ไม่เสนอเรื่องราวที่เป็นความลับทางราชการ (government secrecy) เป็นความรับผิดชอบของสื่อมวลชนอย่างมากในการไม่เสนอเรื่องราวที่เป็นความลับทางราชการ เพราะอาจเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของประเทศชาติได้

3. เสนอข่าวด้วยความถูกต้อง (accuracy) ในการเสนอข่าวสาร ภาพ พาดหัวข่าว และการอ้างคำพูด จะต้องตรงกับความเป็นจริงของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ไม่แสดงความคิดเห็นในข่าว ไม่ตีความข่าว หรือแต่งเติม จนทำให้ข่าวบิดเบือนไปจากความจริง และเมื่อมีความผิดพลาดในการเสนอข่าว สื่อมวลชนจะต้องรีบแก้ไขข่าวให้ถูกต้องในทันที

4. ไม่ละเมิดสิทธิส่วนบุคคล (privacy) เป็นหน้าที่ของสื่อมวลชนที่จะต้องรายงานข่าวเกี่ยวกับการกระทำของบุคคลในข่าวด้วยความรอบคอบ บุคคลที่อาจถูกละเมิดสิทธิส่วนบุคคลส่วนใหญ่ ได้แก่ คนที่มีชื่อเสียงในอาชีพต่างๆ เช่น ดารา นักร้อง นักกีฬา นักการเมือง และนักธุรกิจ เป็นต้น การกระทำใดๆ หรือความสำเร็จของบุคคลคนเหล่านี้ย่อมต้องเป็นข่าว สื่อมวลชนควรจะล้วงล้ำเข้าไปนำเสนอเรื่องราวชีวิตส่วนตัวของบุคคลเหล่านั้นหรือไม่ เพราะบางครั้งอาจเป็นการละเมิดสิทธิส่วนบุคคลของผู้อื่นได้

5. อ่างแหล่งที่มาของข่าวได้ (sources responsibility) สื่อมวลชนต้องมีความรับผิดชอบและสามารถระบุได้อย่างชัดเจนถึงแหล่งที่มาของแหล่งข่าว ในการหาข่าวของสื่อมวลชนนั้นผู้ให้ข่าวสารบางคนอาจไม่ต้องการเปิดเผยตัว เพราะเกรงว่าจะได้รับอันตราย จึงเป็นความรับผิดชอบของสื่อมวลชนที่จะรักษาความลับนี้ไว้เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือให้กับแหล่งข่าว

6. เสนอรายการที่มีความหลากหลาย (pluralism in programming) สื่อมวลชนควรจะนำเสนอรายการที่มีความหลากหลายให้ประชาชนได้เลือกชมตามความต้องการ เพื่อที่จะสะท้อนความเป็นอยู่และวัฒนธรรมของกลุ่มคนต่างๆ ในสังคม เช่น รายการละคร รายการสารคดี รายการปกิณกะ รายการการศึกษา เป็นต้น

จะเห็นได้ว่าจริยธรรมสื่อสารมวลชนเป็นเรื่องของความประพฤติที่ดีงาม การกระทำที่ทำให้กระทบต่อผู้อื่นอย่างไร หรือขึ้นอยู่กับลักษณะของความประพฤติที่จะบ่งว่าดีหรือไม่ดี นอกจากนี้จริยธรรมสื่อสารมวลชนต้องเน้นที่การตัดสินใจ เพราะคุณค่าที่สำคัญที่สุดของมนุษย์อยู่ที่การตัดสินใจและตรงจุด การตัดสินใจเกี่ยวข้องกับทางเลือกที่จะกระทำอย่างไร อย่างหนึ่ง ว่าเลือกพิจารณาจากอะไร ทำไมจึงเลือกที่จะกระทำในสิ่งนั้น

จริยธรรมของสื่อมวลชนมีแนวคิดสามารถประมวลได้ใน 3 ประเด็นดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับหลักประโยชน์นิยม (Utilitarianism)

John Stuart Mill (2008) กล่าวว่า จริยธรรมที่ดีที่สุดเป็นการมุ่งที่จะนำประโยชน์สุขมากที่สุดให้แก่คนจำนวนมากที่สุด โดยไม่จำเป็นต้องคำนึงถึงวิธีการ เพราะคุณธรรมคือสิ่งที่ทำให้สังคมมีความสุข สามารถปรับเปลี่ยนได้ สิ่งใดไม่เอื้อต่อประโยชน์สุขของสังคม สิ่งนั้นย่อมไม่ใช่คุณธรรม

นักคิดกลุ่มนี้ซึ่งมี John Stuart Mill เป็นหัวหน้ากลุ่มถือว่าความสุขเป็นสิ่งที่ดีที่สุดของมนุษย์ การกระทำเพื่อให้ผู้อื่นมีความสุขจะต้องยืนอยู่บนบรรทัดฐานที่ดีของสังคม และหลักประโยชน์นิยมที่กล่าวถึงจะต้องก่อให้เกิดประโยชน์สุขมากที่สุดแก่คนจำนวนมากที่สุด

2. แนวคิดเกี่ยวกับหลักของหน้าที่ (Deontological)

Immanuel Kant (อ้างใน Kelly, Eugene : 2006) กล่าวว่า ผลการกระทำที่เกิดขึ้นไม่ได้ตอบว่าการกระทำที่ทำลงไปถูกต้องหรือไม่ แต่การกระทำที่ถูกต้องขึ้นอยู่กับว่าคนๆ นั้นได้ปฏิบัติตามหน้าที่หรือไม่ แนวคิดดังกล่าวเรียกว่า Duty Ethics และมีความเชื่อในเรื่องเจตนาธรรมณ์ว่า ถ้าบุคคลมีเจตนาธรรมณ์อันดีงาม (Good Will) การกระทำสิ่งใดที่ตนเองคิดว่าเป็นหน้าที่ที่จะต้องทำไม่ต้องพะวงว่าสิ่งที่กระทำจะก่อให้เกิดผลอย่างไร

คานท์ ได้กล่าวถึงกฎทางคุณธรรม (The Moral Law) ว่า กฎดังกล่าวเป็นกฎที่ไม่มีข้อยกเว้น สัญญาคือสิ่งที่ต้องปฏิบัติ หากบุคคลล้มเลิกสัญญาโดยมีข้ออ้าง สัญญาก็จะไม่มี ความหมาย และสังคมจะเดินไปสู่ความวุ่นวายสับสน เช่น การหยุดปดเพื่อช่วยชีวิตคน ก็ถือว่าเป็นความผิด นักข่าวโกหกเพื่อให้ได้ข่าวก็ถือว่าเป็นผิด การโฆษณาที่ต้องโกหกก็ถือว่าเป็นผิด และการกล่าวอ้างโดยไม่มีข้อมูลที่แท้จริงก็ถือว่าเป็นผิดเช่นกัน

การกระทำใดๆ จะต้องพิจารณาที่เจตนา ถ้าผู้กระทำมีเจตนาดีก็คือการกระทำอะไรที่ไม่หวังผลอะไรตอบแทน โดยไม่คำนึงถึงผลประโยชน์หรือโทษ และไม่ว่าผลนั้นจะตกแก่ตนเองหรือผู้อื่น ถ้าผู้กระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยมีผลประโยชน์ของตนเป็นจุดหมายปลายทาง ถือว่ามีเจตนาไม่ดี การที่จะวัดว่าการทำหน้าที่โดยมีเจตนาที่ดีนั้นสามารถวัดได้จากการกระทำ 2 ประการ

- เป็นการกระทำตามหลักสากล
- เป็นการกระทำที่ไม่ใช่เพื่อนมนุษย์เป็นเครื่องมือเพื่อหาผลประโยชน์

แนวคิดของคานท์จึงเป็นแนวคิดที่เน้นหน้าที่ของมนุษย์ การกระทำความดีก็คือความดี เป็นสิ่งที่มนุษย์จะต้องปฏิบัติรักษาไว้ การปฏิบัติหน้าที่ที่จะต้องทำไปตามหน้าที่ จะเกิดผลกระทบจะเป็นอย่างไรไม่ใช่หน้าที่ที่เราจะต้องไปปรับผิดชอบ หากเราใช้ข้ออ้างบางอย่างมาทำให้เราละเว้นต่อการปฏิบัติหน้าที่จะทำให้หน้าที่ที่รับผิดชอบขาดประสิทธิภาพ

3. แนวคิดเกี่ยวกับเลือก (Elected system)

Edmund Lambeth (2006) ศาตราจารย์ภาควิชาวารสารศาสตร์ มหาวิทยาลัยมิชซูรีประเทศสหรัฐอเมริกา ได้กล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรมของสื่อมวลชนว่าควรนำ

เสนอเรื่องราวที่ถูกต้อง แม่นยำ เทียบตรง มีประโยชน์ มีคุณค่า มีความยุติธรรมและเรื่องที่เป็นจริง โดยนำเสนอประเด็นในการนำเสนอเรื่องราวไว้ 5 ประการ (อ้างใน <http://mail.chiangmai.ac.th/narin/private/mc400/mc400-ob.html>) ดังนี้

1. หลักการพูดความจริง (The Principle of Truth Telling)

สื่อมวลชนต้องพยายามอย่างเต็มที่ทุกรูปแบบที่จะแสวงหาข่าวสารที่ถูกต้อง ยุติธรรม สื่อจะต้องตรวจสอบแล้วตรวจสอบอีกเพื่อให้ได้ข้อมูลถูกต้องอย่างแท้จริงเป็นการตรวจสอบเพื่อวินิจฉัยวิเคราะห์ ความแท้และไม่แท้ของข้อมูลและแหล่งข่าว ถึงแม้ว่าสื่อจะต้องทำงานแข่งกับเวลาก็ตาม การพูดความจริงนั้นสื่อมวลชนจะต้องทำการขุดคุ้ยซึ่งสามารถกระทำได้หลายทาง เช่น การค้นหาจากเอกสาร สัมภาษณ์เจาะลึก การสังเกต และจะต้องเข้าใจในความจริงของสังคม (Social Truth) การค้นหาความจริง บางครั้งอาจจะไม่ถูกต้องตามทำนองคลองธรรมบ้าง แต่สื่อมวลชนจะต้องสามารถชี้แจงเหตุผลและความจำเป็นได้

2. หลักความยุติธรรม (The Principle of Justice)

ความยุติธรรมขึ้นอยู่กับใจ ใจของสื่อมวลชนเที่ยงตรงหรือไม่ ใจที่ไม่เที่ยงตรงย่อมเป็นที่อยู่ของอคติ เป็นบ่อเกิดของภาพสะท้อนที่บิดเบี้ยว เพราะเหตุว่าใจหลีกเลี่ยงละเลยการให้น้ำหนักแก่สิ่งที่ตนเองไม่สนใจ หรือตั้งข้อสรุปไว้แต่เบื้องต้นแล้วว่าเป็นสิ่งที่ไม่ดีหรือเป็นสิ่งที่ดี ความยุติธรรม จึงเป็นคุณธรรมที่สื่อมวลชนจะต้องคำนึงถึงอยู่ตลอดเวลา โดยทั่วไปเกณฑ์มาตรฐานของความยุติธรรมมีดังต่อไปนี้

- 2.1 จะต้องไม่ละเลยประเด็นสำคัญของเรื่องคือต้องมีความครบถ้วน
- 2.2 ไม่เหยียบยกประเด็นรองมาแทนประเด็นหลัก คือต้องทำให้ตรงประเด็น
- 2.3 ไม่สร้างความเข้าใจผิดและต้องไม่หลอกลวงผู้อื่น คือต้องมีความซื่อสัตย์
- 2.4 ไม่กลบเกลื่อนอารมณ์หรืออคติของผู้เสนอด้วยภาษาที่ยกย่อนและชี้นำ

3. หลักเสรีภาพ (The Principle of Freedom)

เสรีภาพ คือ ความมีอิสระภาพในการกระทำ การกระทำใดๆ ที่มีอิสระ ความเป็นตัวของตัวเอง ไม่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของสิ่งใด มีอิสระในความคิด การกระทำ รวมทั้งมีอิสระจากสภาพแวดล้อม สื่อมวลชนย่อมมีเสรีภาพในการนำเสนอเรื่องราวที่เกิดขึ้นในสังคมเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริง มีประโยชน์ต่อสังคม

4. หลักมนุษยธรรม (The Principle of Humane)

มนุษยธรรมหมายถึงการกระทำอันพึงปฏิบัติต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน อย่างมีความเข้าใจซึ่งกันและกันเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกันเอาใจเขามาใส่ใจเรา ถ้าเราเป็นนักข่าวจะเสนอข่าวอย่างไรจึงจะไม่ทำลายศักดิ์ศรีเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน

ดร.บุญรักษ์ บุญญะเขตมาลา (2551) ได้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับไวยากรณ์ทางจริยธรรม สำหรับการสื่อสารสาธารณะ ไว้ 4 ประการ คือ

1. นักสื่อสารสาธารณะ จะต้องตระหนักว่า ณ นาทีที่เขาส่งสารสาธารณะออกไปนั้น เขาคือผู้ผูกขาดการนำเสนอข้อมูลและข้อคิดเห็นนั้นๆ โดยไร้การแข่งขันใดๆ ดังนั้น สารของเขาควรจะเป็นอะไรที่บ่งบอกได้ว่า เขา

1) มีความรู้ในเรื่องนั้นๆ ดีเพียงพอ

2) เข้าใจประเด็นและนัยต่างๆ ของเนื้อหาที่เขาแนะนำเสนออย่างเหมาะสมกับกาลเทศะนั้นๆ

3) ตระหนักถึงระดับแห่งความน่าเชื่อถือของแหล่งอันเป็นที่มาของข้อมูลและบทสรุปในข้อคิดเห็นที่เขาแนะนำเสนอ และ

4) ยอมรับว่าเรื่องราวที่เขาแนะนำเสนออาจจะมีมุมมองอื่นๆ ได้อีกหลายด้านตามหลักของความหลากหลายทางความคิด ไม่ใช่อะไรที่มีด้านเดียว แต่ไม่ได้หมายความว่าทุกมุมมองมีความถูกต้องเท่าๆ กัน

2. นักสื่อสารสาธารณะ ควรจะคัดเลือกและนำเสนอสารของตนอย่างเป็นธรรมและอย่างเคารพความเที่ยงตรง โดยจะต้องซึมซับการฝึกหัดความยุติธรรมจนกลายเป็นนิสัย (habit of justice) ฉะนั้นเขาจะไม่เจาะจงตักตวงหรือบิดเบือนความคิดตามลีลาของนักโฆษณาชวนเชื่อ ด้วยการตั้งใจหรือปกปิดหรือซ่อนเร้นจุดสำคัญๆ ซึ่งผู้รับสารจำเป็นต้องทราบในอันที่จะใช้เป็นหลักในการประเมินข้อมูลและข้อคิดเห็นของเขาได้อย่างถูกต้อง ภารกิจตลอดกาลของเขาคือการสร้างโอกาสแห่งโอกาสของความคิดต่างๆ (equality of opportunity among ideas)

3. นักสื่อสารสาธารณะ ควรจะมีนิสัยที่ชอบบริติครองเรื่องราวเกี่ยวกับสาธารณประโยชน์ ให้มากๆ จนกระทั่งเห็นว่าเรื่องส่วนรวมเป็นเรื่องใหญ่โตกว่าเรื่องส่วนตัว ในกรณีที่มีการนำเสนอของเขาจำเป็นต้องมีมุมมองเฉพาะของตนเอง เขาควรอยู่ในฐานะที่พร้อมจะเปิดเผยที่มาของข้อมูล และการก่อรูปของข้อคิดเห็นของตนอย่างตรงไปตรงมา รวมทั้ง

ความพร้อมที่จะเปิดโอกาสให้มีการตรวจสอบเจตนากรณีที่แท้จริงของตนได้ ตามหลักของความโปร่งใสด้วย

4. เต็มใจที่จะรับฟังข้อมูลและข้อคิดเห็นอื่นๆ ที่ไม่เหมือนกับของตน ทว่าในท้ายที่สุด การสื่อสารของเขาเองจะต้องไม่ยินยอมสูญเสียหลักการที่เขาเชื่อมั่นว่าได้ ผ่านการไตร่ตรองมาเป็นอย่างดีแล้ว โดยไม่ประนีประนอมง่ายๆ นอกจากนี้ นักสื่อสารสาธารณะที่ทำงานของตนมาอย่างเต็มที่แล้ว จะต้องยินดีที่จะประจันหน้ากับการท้าทายใดๆ มากกว่าการสมยอมอย่างผิดๆ

ดังที่ได้กล่าวมานี้ น่าจะเป็นบทสรุปเรื่องจรรยาบรรณและจริยธรรมของสื่อมวลชนได้อย่างชัดเจนและได้ใจความครอบคลุมที่สุดภายใต้การรับรองสิทธิและเสรีภาพในการเสนอข่าวสารของสื่อ ที่จะต้องเคารพกฎหมาย ระเบียบแบบแผนของสังคม มีความรับผิดชอบไม่ละเมิดผู้อื่น ความซื่อตรงต่อผู้สื่อข่าวสาร ซื่อสัตย์ต่อหน้าที่และต้องยึดถือประโยชน์แห่งสาธารณะเป็นหลักโดยหลักการแห่งจรรยาบรรณและจริยธรรมของสื่อ นั้นในฐานะสื่อมวลชนต้องปฏิบัติตาม แต่ปัญหาก็คือมีการละเมิดจรรยาบรรณและจริยธรรมของสื่อทั้งแบบชัดแจ้งและแบบคลุมเครือทำให้สาธารณะชนเกิดข้อสงสัยในความเที่ยงตรงและเป็นกลางอันเป็นหัวใจในการทำหน้าที่ของสื่อว่าสื่อมวลชนมี จรรยาบรรณและจริยธรรมมากน้อยเพียงใด

จากการสำรวจข้อกำหนดเรื่องจรรยาบรรณและจริยธรรมของสื่อมวลชน ของกรมประชาสัมพันธ์ พบว่าสาธารณชนมักจะสงสัยและตั้งคำถามอยู่เสมอๆ และบ่อยๆ ก็คือสื่อมวลชนเคารพจรรยาบรรณ ทำตามจรรยาบรรณ และมีจริยธรรมเพียงใด รวมไปถึงมีการวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของสื่อและที่สำคัญก็คือ ดูเหมือนว่าสื่อกระทำการละเมิดจรรยาบรรณและไร้จริยธรรมในสายตาของสาธารณชนอยู่เสมอๆ แต่เมื่อมีการวิพากษ์วิจารณ์ถึงความไม่เหมาะสมในการกระทำของสื่อ ข้ออ้างที่สื่อหยิบยกขึ้นมาโต้แย้งก็คือเรื่องเสรีภาพในการเผยแพร่ข่าวสาร หากมีการดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งทางกฎหมายหรือทางสังคมต่อสื่อ สื่อก็มักโต้กลับว่าเป็นการคุกคามสื่อ

ดังนั้นจึงมีข้อที่จะต้องพิจารณาต่อว่า สื่อได้ใช้ข้ออ้างในเรื่องเสรีภาพการเสนอข่าวสารโดยเกินขอบเขตของจรรยาบรรณ และจริยธรรมหรือไม่ เพราะในข้อกำหนดของจรรยาบรรณและจริยธรรมนั้น แม้จะรับรองสิทธิเสรีภาพของสื่อ แต่ก็ต้องมีความรับผิดชอบต่อผู้เกี่ยวข้องไปด้วย สิ่งที่สาธารณชนมักหยิบยกขึ้นมาตั้งข้อสงสัยต่อการทำงานของสื่อ ว่ามี

การละเมิดจรรยาบรรณหรือจริยธรรมของสื่อ หรือหมิ่นเหม่ต่อการละเมิดมีอยู่เป็นจำนวนมากทั้งในสื่อสิ่งพิมพ์วิทยุและโทรทัศน์ ดังนี้

1. การเสนอภาพลามกอนาจาร สื่อในปัจจุบันได้เสนอภาพและเรื่องราวที่หมิ่นเหม่ต่อการละเมิดข้อนี้มากที่สุด ตัวอย่างก็คือ สื่อสิ่งพิมพ์ตีพิมพ์ภาพการแต่งตัวที่ไม่เหมาะสมของนักแสดงทั้งหลาย ทั้งภาพปกตินิ่งน้อยหม่นน้อยพร้อมเรื่องราวการใช้ชีวิตที่เกี่ยวข้องกับเรื่องทางเพศ และภาพที่เข้าข่ายลามกอนาจารโดยตรงที่เรียกกันว่า “ภาพหลุด” นั้นเหมาะสมหรือไม่ ด้านสื่อโทรทัศน์ก็จัดทำรายการที่มีเรื่องราวทางเพศที่ไม่เหมาะสม ดังที่เคยเกิดขึ้นในรายการทอล์คโชว์รายการหนึ่ง ที่ผู้ร่วมรายการได้พูดถึงเรื่องการมีเพศสัมพันธ์อย่างสนุกปาก โดยมีผู้ดำเนินรายการคอยผสมโรงอย่างสนุกสนาน กรณีเช่นนี้จะเข้าข่ายละเมิดจรรยาบรรณหรือไม่ หากใช่ จะมีการจัดการอย่างไรกับสื่อที่ละเมิด หากไม่ใช่ก็ต้องให้ความหมายของคำว่า “ลามกอนาจาร” ให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

2. ภาพการก่ออาชญากรรม ที่แสดงให้เห็นถึงการใช้ความรุนแรง หรือผลจากการใช้ความรุนแรง ดังที่เกิดขึ้น 2 กรณีที่โด่งดังคือ กรณีแรก การฆาตกรรม พนักงานรักษาความปลอดภัยและหญิงสาวรวม 2 ศพ โดยคนร้ายที่เป็นแฟนเก่าของหญิงสาว โดยกล้องโทรทัศน์วงจรปิดบันทึกภาพไว้ได้ เหตุเกิดที่จังหวัดปราจีนบุรี เมื่อวันที่ วันที่ 8 มกราคม 2552 ต่อมาสถานีโทรทัศน์ทุกแห่งได้นำภาพจากกล้องโทรทัศน์วงจรปิดดังกล่าวมาเผยแพร่ ผ่านการข่าว โดยเผยแพร่ซ้ำๆ วันละหลายเวลาเป็นเวลาวัน และสื่อสิ่งพิมพ์ก็นำภาพหนึ่งไปเผยแพร่แทบทุกฉบับโดยไม่ปิดบัง กรณีต่อมาคือ ภาพศีรษะชาวต่างชาติห้อยอยู่ที่ราวสะพานพระราม 8 โดยในเบื้องต้นสันนิษฐานว่าถูกฆาตกรรม เหตุเกิดเมื่อวันที่ 22 กุมภาพันธ์ 2552 ซึ่งสถานีโทรทัศน์และสื่อสิ่งพิมพ์นำไปเผยแพร่ในลักษณะเดียวกันกับกรณี ฆาตกรรม 2 ศพที่ จังหวัดปราจีนบุรี สองกรณีดังกล่าวนี้เกิดการตั้งคำถามอย่างกว้างขวางว่าสื่อทำเหมาะสมหรือไม่ถูกต้องตามข้อกำหนดแห่งจรรยาบรรณหรือไม่

3. การไม่ใช้หน้าที่ไปในทางรับอามิสสินจ้าง เพื่อให้กระทำหรือไม่กระทำการเผยแพร่ข่าวสารอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อประโยชน์ของผู้ให้อามิส ซึ่งขัดต่อจรรยาบรรณว่าด้วยการรักษาประโยชน์แห่งสาธารณะด้วยนั้น ปัจจุบันสื่อเป็นองค์กรธุรกิจที่แสวงหารายได้เพื่อสร้างกำไร และรายได้หลักก็มาจากการโฆษณาสินค้าและบริการขององค์กรธุรกิจต่างๆ หากองค์กรนั้นทำสิ่งที่ไม่ดีไม่งาม สร้างความเสียหายแก่สาธารณะ สื่อจะกล้าเปิดโปงหรือไม่ เพราะการเปิดโปงนั้นอาจสร้างความไม่พอใจแก่องค์กรธุรกิจดังกล่าว อาจนำมาซึ่งการถอน

โฆษณาในสื่อ ทำให้สื่อขาดรายได้ไป ในกรณีนี้สื่อมักถูกกล่าวหาหรือตั้งข้อสงสัยอยู่เสมอว่าละเว้นการทำหน้าที่ของสื่อ หรือทำไปอย่างไม่เต็มใจ เพราะต้องรักษาผลประโยชน์ทางธุรกิจของตนเอาไว้ ยิ่งปัจจุบันสื่อเองก็เป็นองค์กรธุรกิจหน่วยหนึ่ง แสงสว่างรายได้จากการทำธุรกิจโดยมีสินค้าคือข้อมูลข่าวสาร ดังนั้น หากข้อมูลข่าวสารมีผลกระทบต่อคู่สัญญาทางธุรกิจ ที่สนับสนุนการโฆษณาในสื่อ โอกาสที่สื่อจะละเลยหน้าที่ย่อมมีมากขึ้น นำไปสู่การเสียประโยชน์ของสาธารณชน อันเป็นการละเมิดจรรยาบรรณอย่างชัดเจน เมื่อเกิดข้อสงสัยขึ้นมาส่วนมากแล้วเรื่องก็มักจะจางหายไปโดยไม่มีการสืบสาวราวเรื่องใดๆ

4. การเคารพผู้อื่น ในข้อนี้ สื่อมักจะถูกตั้งคำถามอยู่เสมอว่า ชอบเสนอข่าวในลักษณะล່วงละเมิดผู้อื่น โดยเฉพาะในสื่อบันเทิง ที่เน้นการเสนอข่าวในลักษณะหวือหวาดิ้นเด่น ไร่ใจ ซึ่งข่าวที่ปรากฏนั้นมักมีผลด้านลบแก่ผู้ที่ตกเป็นข่าว เมื่อมีกรณีเช่นนี้เกิดขึ้น สื่ออื่นและองค์กรวิชาชีพทางสื่อมักไม่ให้ความสนใจ ผู้ได้รับความเสียหายต้องฟ้องร้องคดีความเพื่อขอความยุติธรรมจากศาล ผลปรากฏว่าสื่อเป็นฝ่ายพ่ายแพ้มากกว่าชนะ หรือมีการประนีประนอมยอมความในศาลโดยสื่อยอมรับผิด สื่ออื่นๆ ที่นอกเหนือจากสื่อบันเทิงก็มีคดีความฟ้องร้องในลักษณะเช่นนี้เสมอ ที่มากที่สุดก็คือคดีหมิ่นประมาท มีทั้งสื่อเป็นผู้แพ้และผู้ชนะ

การเกิดขึ้นของเหตุการณ์ดังที่กล่าวมานั้น สื่อด้วยกันเองหรือองค์กรวิชาชีพทางสื่อ มักเลือกที่จะนิ่งเฉยมากกว่าการ วิพากษ์วิจารณ์สื่อด้วยกัน ทำให้อดคิดไม่ได้ว่า ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะสื่อยึดมั่นในจรรยาบรรณแห่งวิชาชีพข้อหนึ่ง ที่กำหนดให้สื่อ “ไม่กระทำการใดๆ อันเป็นการบั่นทอนเกียรติคุณของวิชาชีพหรือความสามัคคีของเพื่อนร่วมวิชาชีพ” ตามที่กำหนดไว้ใน “จรรยาบรรณหนังสือพิมพ์” เข้ากับคำกล่าวที่มักได้ยินเสมอในหมู่คนทำสื่อว่า “แมลงวันย่อมไม่ตอมแมลงวันด้วยกัน” หากเป็นเช่นนี้จริงก็นับว่าเป็นการแปรเจตนาภรณ์ของจรรยาบรรณผิดจากความเป็นจริงมากที่สุด

5. การเสนอข้อมูลไม่ตรงกับความเป็นจริง หรือไม่ชัดเจน หรือบิดเบือนเพื่อการณใดการณหนึ่ง ซึ่งมีตัวอย่างหลายกรณี อาทิ กรณีสถานีโทรทัศน์ไอทีวีเสนอรายงานเรื่องบั้งไฟพญานาคว่าเป็นสิ่งที่คนทำขึ้น ไม่ใช่เกิดจากพญานาคตามที่คนเชื่อกัน โดยบอกว่าเกิดจากการยิงปืนขึ้นฟ้าของชาวลาวเพื่อฉลองเทศกาลออกพรรษา โดยได้เสนอรายงานนี้ในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2545 จึงเกิดการตั้งข้อสงสัยและวิพากษ์วิจารณ์ถึงการทำงานของสถานีโทรทัศน์ไอทีวี ว่า นำเสนอข้อมูลที่ไม่น่าเชื่อถือ ถึงขนาดมีการกล่าวหาว่าไอทีวีเรื่องขึ้นมา

เอง หรือที่เรียกกันว่า “เด้าข่าว” มีการสอบสวนข้อเท็จจริงเรื่องนี้ แต่เรื่องก็เงียบหายไปเป็นที่สุด และอีกกรณีหนึ่งก็คือ การนำเสนอข่าวของสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส เมื่อคืนวันที่ 2 พฤศจิกายน 2551 โดยระบุว่า กลุ่มคนเสื้อแดงจากจังหวัดเชียงใหม่ ได้รับเงินค่าจ้างจากนักการเมืองท้องถิ่นรายละ 2,000-3,000 บาท เพื่อจูงใจให้ไปร่วมรายการ “ความจริงวันนี้” ที่สนามราชมิ่งคลาภิพาสถาน กรุงเทพฯ ในวันที่ 1 พฤศจิกายน โดยแจกแจงว่า เงินจำนวนดังกล่าวแบ่งเป็นค่าเบี้ยเลี้ยงวันละ 500 บาท ค่าอาหารอีกวันละ 200 บาท เป็นเวลา 5 วัน ซึ่งได้สร้างความไม่พอใจแก่กลุ่มคนเสื้อแดงจังหวัดเชียงใหม่ จนถึงขนาดรวมตัวกันปิดล้อมสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอสเชียงใหม่ เรียกร้องให้ผู้บริหารออกมากล่าวคำขอโทษ จนในที่สุดฝ่ายบริหารต้องทำตามข้อเรียกร้อง เหตุการณ์จึงสงบลง

ทั้งหมดนี้คือตัวอย่างของการละเมิดหรือหมิ่นเหม่ต่อการละเมิดจรรยาบรรณของสื่อ ซึ่งเป็นปัญหาเหล่านี้ทำลายต่อการทำงานของสื่อในยุคปัจจุบัน ที่จะต้องแข่งขันกันนำเสนอข่าวสารให้รวดเร็วทันต่อเหตุการณ์และนำเสนอคำคู่แข่ง ที่มีทั้งสื่อกระแสหลักด้วยกันและสื่อแขนงใหม่ๆ เช่น สื่ออินเทอร์เน็ต วิทยุออนไลน์ โทรทัศน์ผ่านดาวเทียม ทั้งยังจะต้องรักษารายได้อันเกิดจากการโฆษณาประชาสัมพันธ์ซึ่งเป็นรายได้หลัก ซึ่งจะต้องระมัดระวังไม่ให้การเสนอข่าวเกิดกระทบกระทั่งกับผู้ลงโฆษณา ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าสื่อในยุคปัจจุบันนี้มีโอกาสที่จะละเมิดต่อจรรยาบรรณ จริยธรรมแห่งวิชาชีพของตน และต่อแนวคิดไวยากรณ์ทางจริยธรรมอันครอบคลุมหลักแห่งจรรยาบรรณและจริยธรรมของสื่อมวลชนแต่คำถามที่สำคัญยิ่งก็คือ เมื่อปรากฏชัดแจ้งว่าสื่อมวลชนละเมิดจรรยาบรรณและจริยธรรมแห่งวิชาชีพโดยชัดแจ้งแล้ว ไม่ว่าจะเป็สื่อกระแสหลัก หรือสื่อกระแสรองที่ยังเป็นสื่อแขนงใหม่ๆ ใครหรือหน่วยงานใดจะเป็นผู้รับผิดชอบในการลงโทษ หรือจะปล่อยให้องค์กรของสื่อควบคุมกันเอง ซึ่งเท่าที่ผ่านมา การลงโทษสื่อในกรณีละเมิดจรรยาบรรณและจริยธรรมนั้นไม่มีรูปธรรมที่ชัดเจน ยกเว้นในกรณีที่เป็นคดีขึ้นสู่ชั้นศาล ซึ่งจะต้องเป็นไปตามคำพิพากษาของศาลนั้นนับเป็คำถาม หรือเป็นโจทย์ที่ทำห้ายิ่งต่อสาธารณชนที่เป็ผู้รับผลจากการกระทำของสื่อมวลชนว่าจะจัดการกับความบกพร่องของสื่อมวลชนอย่างไรและต่อองค์กรสื่อมวลชนรวมถึงตัวสื่อมวลชนเองด้วยว่าจะจัดการกับตัวเองอย่างไรเพื่อให้คงไว้ซึ่งจรรยาบรรณและจริยธรรมแห่งวิชาชีพของตน. (<http://www.prd.go.th/massmedia/society.php>)

เสถียร พันธรังษี กล่าวว่า จริยธรรมเป็นเรื่องของความสมัครใจที่จะร่วมใจกันปฏิบัติให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่ได้วางไว้เป็นบรรทัดฐาน หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ การชี้แนะให้สื่อมวลชนกระทำในสิ่งที่สมควรกระทำอย่างยิ่งตามหลักจริยธรรมเป็นข้อบังคับ แต่ไม่ใช่กฎหมายแต่อย่างใด ไม่มีบทลงโทษเหมือนกฎหมาย แต่สูงกว่ากฎหมาย กล่าวคือ หากมีการฝ่าฝืนข้อบังคับจะถูกลงโทษด้วยความเสื่อมศรัทธาจากสังคม นอกจากนี้ยังได้อธิบายคุณลักษณะที่ดีของสื่อมวลชนไว้ดังนี้

1. มีความเป็นมหาวิทยาลัยที่ดี คือเป็นแหล่งที่ให้ความรู้ ความคิดโดยถูกธรรม และที่สำคัญต้องเป็นผู้นำทางความคิดให้แก่สังคมมีข้อนำคิดว่าที่ผ่านมาก่อนที่ประเทศไทยจะเกิดวิกฤติเศรษฐกิจสังคมได้รับสัญญาณเตือนภัยจากสื่อมวลชนน้อยมาก หากมีสัญญาณเตือนภัยก็จะเป็นสัญญาณที่แผ่วเบาเหลือเกิน

2. มีความเป็นโรงทานที่ดี คือเป็นแหล่งให้ความเมตตากรุณาแก่ผู้ที่มีทุกข์ สื่อมวลชนจะอยู่ในฐานะเป็นผู้ให้ เช่น

2.1 ให้ความรู้ ให้ข่าวสาร ความบันเทิง ให้น้ำใจไมตรี ให้การยกย่อง สรรเสริญ

2.2 ให้ความสำคัญแก่เด็ก สตรี คนด้อยโอกาส

2.3 ให้สติแก่สังคม

2.4 ให้ความดับทุกข์

จากที่ได้กล่าวถึงเรื่องจริยธรรมและจรรยาบรรณของสื่อมวลชนมาแล้ว จะเห็นว่าจริยธรรมและจรรยาบรรณของสื่อมวลชนเกี่ยวข้องกับสภาพสังคมในหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นเกี่ยวข้องกับ เศรษฐกิจ สังคม การเมือง การศึกษา ธุรกิจ และความบันเทิงต่างๆ ดังนั้นการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องจริยธรรมของสื่อมวลชนจะต้องศึกษาสถาบันวิชาชีพต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับสื่อมวลชน เพราะการดำเนินกิจการทางด้านสื่อสารมวลชนจะต้องเกี่ยวข้องกับธุรกิจเป็นสิ่งสำคัญ การผลิต ข่าว ภาพ บทความ บทวิจารณ์ และความบันเทิง ดังกล่าวมักจะคำนึงถึงผลกำไรเป็นสิ่งแรก ดังนั้นผลผลิตทางการสื่อสารมวลชนมีอิทธิพลต่อผู้บริโภคหรือประชาชนเป็นอย่างมาก ในปัจจุบันเทคโนโลยีทางการสื่อสารมีความเจริญเป็นอย่างมาก การนำเสนอข่าวสารทำได้อย่างรวดเร็ว ไร้ขีดจำกัดทางด้านระยะทางและเวลา สื่อมวลชนจะต้องมีความระลึกรู้เสมอว่าตัวเองจะต้องมีจรรยาบรรณในการประกอบอาชีพอยู่ตลอดเวลา